

FTAMP 15.81.21
Ғылыми мақала

<https://doi.org/10.32523/3080-1710-2025-153-4-221-240>

Болашақ педагогтердің толеранттылық мәдениетін дамытудың аксиологиялық негіздері

Л.Т. Омарова*¹, Р.Т. Игенбаева², Б.Ж. Бекжанова³, Б. Баймуханбетов⁴

^{1,2,3}Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда, Қазақстан

⁴Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Түркістан, Қазақстан

(E-mail: *¹lazzat-79@bk.ru, ²Irt_2208@mail.ru, ³bekzhanova77@mail.ru,
⁴bagdat.baimukhanbetov@ayu.edu.kz

Аңдатпа. Мақалада қазіргі қоғамдағы жаһандану мен мәдени әртүрлілік жағдайында болашақ педагогтардың толеранттылық мәдениетін дамыту мәселесі қарастырылады. Бұл мәдениет – мұғалімнің кәсіби және тұлғалық дамуының маңызды құрамдас бөлігі ретінде сипатталады. Авторлар толеранттылықтың білім беру жүйесінде ерекше рөл атқаратынын, оның педагогикалық үдерістегі қарым-қатынас мәдениетін арттыруға ықпал ететінін атап өтеді. Зерттеу барысында толеранттылық ұғымы аксиологиялық тұрғыдан талданып, оның болашақ педагогтың құндылықтық бағдарлар жүйесінде алатын орны анықталады. Сонымен қатар, толеранттылық мәдениеті кәсіби құзыреттіліктің негізгі аспектілерінің бірі ретінде қарастырылады. Авторлар толеранттылықтың тек төзімділік емес, басқа мәдениет пен көзқарасты түсіну мен құрметтеу қабілеті екенін алға тартады. Зерттеудің әдіснамалық негізі ретінде тұлғалық-бағдарлы, гуманистік және аксиологиялық тәсілдер алынған. Эмпирикалық бөлімде Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университетінің студенттері арасында жүргізілген эксперимент нәтижелері келтірілген. Зерттеу шеңберінде қатысушылардың толеранттылық деңгейін анықтау үшін бірнеше психодиагностикалық әдістемелер кешені қолданылды. Диагностикалық құралдар ретінде Н.А. Болтянова мен О.А. Соловьева әдістемелері қолданылып, алынған деректер SPSS бағдарламасы арқылы өңделген. Нәтижелер болашақ мұғалімдердің басым бөлігінде толеранттылық деңгейі жеткілікті дамымағанын көрсетті. Мақалада болашақ педагогтардың толеранттылық мәдениетін қалыптастыруға ықпал ететін психологиялық-педагогикалық шарттар айқындалып, бұл үдерісті мақсатты ұйымдастырудың маңыздылығы негізделді.

Түйін сөздер: болашақ педагог, толеранттылық мәдениеті, аксиологиялық тәсіл, құндылық, педагогикалық шарттар, тұлғалық даму

Түсті: 14.10.2025; Мақұлданды: 15.12.2025; Онлайн қолжетімді: 31.12.2025

*хат-хабар авторы

Кіріспе

Қазіргі заманғы қоғамдағы жаһандану, мәдени әртүрлілік пен әлеуметтік өзгерістер жағдайында болашақ педагогтардың толеранттылық мәдениетін дамыту білім беру жүйесінің басты міндеттерінің біріне айналуда. Бұл талаптар жас ұрпақтың бойында ұлтаралық, конфессиялық, әлеуметтік айырмашылықтарды қабылдай білуге, басқа адамның құндылықтық көзқарасына сыйластықпен қарауға үйрететін педагог тұлғасын қалыптастыруды қажет етеді.

Педагогикалық әрекетке дайындық барысында болашақ мұғалімнің толеранттылық деңгейі – оның кәсіби құзыреттілігі мен адамгершілік кемелдігінің көрсеткіші ретінде маңызды. Толеранттылық мәдениеті – бұл жеке тұлғаның өзіндік ерекшеліктерін сақтай отырып, өзгелермен үйлесімді қарым-қатынас орнатуға, өзара түсіністікке ұмтылуынан көрініс табатын құндылықтық бағдарлар жүйесі.

Толеранттылық – бұл тек басқа көзқарастарға төзімді болу ғана емес, бұл – басқа адамның ерекшеліктерін түсіну, қабылдау және құрметтеу. Әсіресе көпұлтты және көп-конфессиялы ортада жұмыс істейтін педагог үшін толеранттылық кәсіби этиканың маңызды құрамдас бөлігіне айналады. Бұл сапа – білім алушылардың мәдени ерекшеліктерін ескере отырып, оларға білім беруде, өзара қарым-қатынас орнатуда негізгі қағида болуы тиіс.

Аксиологиялық тұғыр – толеранттылықты тұлғаның құндылықтық бағдарларымен, дүниетанымымен және моральдық санасымен байланыстыра отырып қарастыратын тұжырымдамалық негіз. Болашақ педагогтардың толеранттылық мәдениетін осы тұрғыдан қалыптастыру олардың кәсіби құзыреттілігін арттырып қана қоймай, оларды қоғамдық келісім мен өзара құрмет идеясын алға жылжытуда белсенді субъектілерге айналдырады.

Толеранттылық феноменін аксиологиялық тұрғыда қарастыру оны қалыптастырудың іргелі негіздерін ашуға мүмкіндік береді. Аксиологиялық тәсіл адамның тұлғалық дамуындағы құндылықтардың шешуші рөлін көрсетіп, педагогикалық процесте оқытушы мен білім алушы арасындағы мәдени және этикалық диалогты ұйымдастырудың негізі бола алады.

Зерттеулер көрсеткендей, болашақ педагогтардың толеранттылық мәдениетін дамыту үшін арнайы психологиялық-педагогикалық жағдайлар қажет: оқыту мазмұнының құндылықтық бағытталуы, толерантты қарым-қатынас ортасын құру, интерактивті әдістер мен рефлексияға негізделген оқыту технологияларын қолдану және жеке тұлғалық маңыздылықты арттыру.

Зерттеу жұмысының мақсаты: болашақ педагогтардың толеранттылық мәдениетін аксиологиялық тұрғыда дамытудың психологиялық-педагогикалық шарттарын теориялық тұрғыда негіздеу және сипаттау. Айқындалған мақсаттан туындаған міндеттерге «толеранттылық мәдениет» ұғымының мәнін және болашақ педагогтардың кәсіби дамуындағы орнын айқындау; аксиологиялық тәсілдің педагогикалық негіздерін сипаттау; психологиялық-педагогикалық шарттар жүйесін анықтап, олардың тиімділігін көрсету қойылды.

Материалдар мен әдістер

Зерттеудің теориялық бағытына сәйкес, әдіснамалық негіз ретінде болашақ педагогтардың толеранттылық мәдениетін аксиологиялық тұрғыда дамытуға ықпал ететін

психологиялық-педагогикалық шарттарды анықтау көзделді. Зерттеу барысында гуманистік педагогика, тұлғалық-бағдарлы және аксиологиялық тәсілдер басшылыққа алынды.

Толеранттылық ұғымының мазмұндық-ұғымдық аясын ашу үшін философиялық, психологиялық және педагогикалық әдебиеттер сарапталды. М.Сейдина, Ж.Бекбаева, Ж. Махамбетова зерттеулерінде жаһандану үдерісінің аясында толеранттылық құндылығының өзектілігі және болашақ педагогтердің сыни ойлауын қалыптастыруда толеранттық ұстанымының орны жан-жақты қарастырылады. Зерттеу авторларының пайымдауынша, толеранттық көзқарас болашақ мұғалімдердің дербес ой қорыту қабілеттерін жетілдіруге, ақпаратты талдау мен бағалау дағдыларын дамытуға септігін тигізеді. Сонымен қатар, толеранттылық тәсілі кәсіби этиканың маңызды компоненті ретінде сипатталып, оның негізгі қырлары – ашықтық, түрлі мәдени және пікір алуандығына бейімділік, эмпатия, жауапкершілік және гуманизм секілді қасиеттер негізінде сипатталады.

Мақалада Web of Science пен Scopus базаларында жарық көрген ғылыми еңбектерді төрт негізгі бағыт бойынша саралау ұсынылады: 1) даралықты сыйлау; 2) көптүрлілікке құрметпен қарау; 3) тыңдай білу және конструктивті диалог жүргізу; 4) сынға ашықтық пен келісімге келу қабілеті. Сонымен бірге, толеранттылық пен сыни ойлауға байланысты материалдар мазмұнына қарай мынадай жеті санатқа топтастырылады: ғылыми мақалалар, оқу құралдары мен әдістемелік нұсқаулықтар, нормативтік құжаттар мен халықаралық актілер, психологиялық тренингтер, тәжірибелік жаттығулар мен кейстер, бейнеқұралдар мен дәрістер, анықтамалық-цифрлық ресурстар (Сейдина, Бекбаева және Махамбетова, 2025).

Қазіргі кезеңдегі жаһандану үдерісі, рухани дағдарыс және ақпараттық кеңістіктің кеңеюі жағдайында толеранттылық құндылығы адамзат қоғамының тұрақтылығын сақтаудың негізгі шарттарының бірі ретінде айқындалып отыр. Бұл бағытта Қ.А. Затов, Ш.С. Рысбекова және Қ.М. Борбасованың ғылыми еңбегі – толеранттылықты мәдени және рухани құндылық ретінде бағалаудың теориялық негізін айқындайды (Затов, Рысбекова және Борбасова, 2014).

Авторлардың пікірінше, қазіргі қоғамда тұтынушылық бағдардың басымдық алуы адамдар арасындағы рухани үйлесімділікті бұзып, табиғат пен адамның арақатынасына қауіп төндіруде. Бұл жағдай адам бойындағы инстинктивті, бейсаналық реакцияларды қоздырып, рухани құлдырауға әкелуі мүмкін. Мұндай құлдырауға қарсы тұрудың басты тетігі – адамның мәдениетті тұлға ретінде қалыптасуы. Осы орайда, әл-Фарабидің «мәдениетті жан» ұстанымы – адамның өз әрекеттерін ішкі ұстанымдар мен құндылықтар арқылы реттеуі қажеттігін алға тартады.

Авторлар адамзат қауымдастығының өзара тіршілігі барысында жалпы қабылданған қоғамдық ережелер мен нормаларды қалыптастыруы – мәдениеттегі толеранттылық ұстанымының қалыптасуына алғышарт болды деп көрсетеді. Олар Гоббстың «баршаның баршаға қарсы күресі» идеясын адамзаттың даму жолындағы тарихи кедергі ретінде сипаттай отырып, толеранттылықты өмір сүрудің тұрақты негізі ретінде бағалайды.

Мақалада толеранттылық ұғымының түрлі тілдік және мәдени контекстерде қалай ұғынылатыны нақты салыстырулармен берілген. Мысалы, ағылшын тілінде бұл ұғым «өзгеге төзімді болу мен қабылдауға дайын болу» мағынасында қолданылса, француз тіліндегі түсінікте ол — өзгелердің еркіндігін, ойлау стилін, көзқарасы мен сенімін

құрметтеуді білдіреді. Шығыс мәдениетінде бұл ұғым адамгершілік, мейірімділік, кешірімділік, және рухани парасаттылықпен тығыз байланысты. Авторлар қазақ қоғамының тарихына үңіле отырып, толеранттылықтың қазақ менталитетіне де тән мінез үлгілерімен ұштасатынын атап өтеді. Бұл – толеранттылықтың ұлттық мәдени кодпен сәйкестігін дәлелдейді.

Зерттеушілер толеранттылықты сабырлық пен ұстамдылыққа жақын психологиялық күй ретінде түсіндіреді. Сабырлы болу – тек сыртқы кедергілерге қарсы тұру емес, сонымен қатар өзге адамның дүниетанымына, құндылықтарына түсіністікпен қарау қабілеті. Бұл – болашақ педагог тұлғасына тән маңызды сапалардың бірі. Себебі педагог кәсіби әрекетінде түрлі мінез, наным, және мәдени ерекшеліктерге ие балалармен жұмыс істейді. Сондықтан толеранттылық – педагогикалық қарым-қатынастың іргетасы ретінде танылуы қажет.

Авторлар толеранттылықты шексіз еркіндікке жол ашатын ұстаным деп түсінбеуге шақырады. Керісінше, бұл ұғым екі тараптың да жауапкершілігін талап ететін, белгілі бір моральдық-этикалық шеңберде жүзеге асатын ұстаным ретінде сипатталады. Бұл көзқарас толеранттылықты мәдениетпен және әдеппен сабақтастыру арқылы, оны тек әлеуметтік-психологиялық қабілет ретінде ғана емес, қоғамдық мінез-құлықтың нормативті үлгісі ретінде қарастыруға мүмкіндік береді.

Мақалада толеранттылықтың бүгінгі Қазақстан қоғамында саяси, мәдени, және білім беру салаларында маңызды әлеуметтік құндылық ретінде орнығуы қажеттілігі нақты айқындалған. Бұл жерде авторлар бұқаралық ақпарат құралдары мен білім беру жүйесін осы құндылықты сіңірудің негізгі институттары ретінде қарастырады (Затов, Рысбекова және Борбасова, 2014). Демек, толеранттылық тек жеке қасиет емес, ол – қоғамдық сананы қалыптастыратын маңызды фактор.

Қазіргі қоғамда толеранттылық құндылығы әлеуметтік тұрақтылық пен мәдениетаралық үйлесімділіктің негізі ретінде маңызды рөлге ие. Толеранттылықтың мәні адамның табиғи инстинктерін тежей отырып, оны мәдениетті, рухани бай тұлға ретінде қалыптастырумен байланысты. Алайда біздің пікірімізше, болашақ педагогтың толеранттылық мәдениетін дамыту тек адамгершілік нормалар мен сыртқы жүріс-тұрыстық ережелерді меңгертумен шектелмейді. Бұл – тұлғаның ішкі дүниесін, құндылықтар әлемін, көзқарас пен сенім жүйесін қалыптастыру үдерісі. Сондықтан да толеранттылық мәдениетін қалыптастыруда аксиологиялық тұғыр, яғни құндылықтарға негізделген көзқарас басты әдіснамалық тірек болуға тиіс.

Заманауи қоғамда әлеуметтік, мәдени, этникалық және кәсіби қайшылықтардың үдеп отырғаны белгілі. Әртүрлі дүниетанымдар мен құндылықтық бағдарлардың қақтығысуы, ақпараттық кеңістіктің кеңеюі мен жаһандану үдерісі адамдар арасындағы өзара түсіністік пен келісімді қиындатып, кәсіби салада тұлғалық шиеленістердің жиілеуіне себеп болуда. Мұндай жағдайларда адамның ішкі тұрақтылығын қамтамасыз етіп, әлеуметтік қарым-қатынастарды өркениетті жолмен құруға мүмкіндік беретін маңызды сапалардың бірі – толеранттылық болып табылады. Толеранттылық тек жеке тұлғаның мінез-құлықтық ерекшелігі ретінде ғана емес, сонымен қатар кәсіби тиімділіктің, әлеуметтік үйлесімділіктің және тұрақты даму үдерістерінің алғышарты ретінде қарастырылуы тиіс. Әсіресе, болашақ педагогтар үшін бұл сапаның маңызы ерекше, өйткені олар әртүрлі әлеуметтік және мәдени ортада әрекет ететін, құндылықтар мен көзқарастар плюрализмінде кәсіби қатынас орнататын мамандар ретінде қалыптасады.

Болашақ педагогтердің толеранттылық мәдениетін зерттеу олардың кәсіби құндылықтарын түсінбей жүзеге аспайды. Педагогикалық толеранттылықтың аксиологиялық мазмұны, ең алдымен, құндылық бағдарлар жүйесімен анықталады. Бұл тұрғыда А. Токер Гökсе болашақ мұғалімдердің кәсіби даярлығындағы негізгі адамгершілік және мәдени құндылықтарды (сыйластық, әділдік, жауапкершілік, эмпатия) тұлғалық дамудың басты өзегі ретінде қарастырады (Toker Gökse, 2021).

Зерттеуші пікірінше, болашақ мұғалімдердің құндылықтық көзқарасы мен моральдық сезімі олардың педагогикалық шешім қабылдауына, оқушылармен қатынасына және кәсіби толеранттылық деңгейіне тікелей әсер етеді. Демек, мұғалімнің толеранттылық мәдениеті тек мінез-құлық нормасы емес, ол оның рухани және кәсіби “Мен” бейнесін айқындайтын ішкі моральдық жүйе.

Осы идеялар біздің зерттеу нәтижелерімен де сәйкес келеді. Эмпирикалық деректер болашақ педагогтердің толеранттылық деңгейі көбіне құндылықтық бағдарларының айқындылығына тәуелді екенін көрсетті. Жоғары толеранттылық деңгейі бар студенттерде әділдік, адамгершілік, өзге көзқарасты құрметтеу сияқты қасиеттер жиі байқалды. Бұл факт Токер Гökсе-нің «мұғалімнің кәсіби құндылықтары мен толеранттылығы өзара себепті байланыста дамиды» деген тұжырымын нақтылай түседі (Toker Gökse, 2021).

Сондықтан болашақ педагогтердің толеранттылық мәдениетін қалыптастыру тек әлеуметтік-психологиялық дайындықты ғана емес, аксиологиялық бағдарлауды жүйелі түрде енгізуді талап етеді. Мұндай көзқарас студенттің рухани дүниесін байытып, кәсіби қызметін адамгершілік пен келісім құндылықтарымен ұштастырады.

Бүгінгі қоғамда мәдениетаралық өзара ықпалдастық пен әлеуметтік алуандық үдерістері күшейіп отырған жағдайда болашақ педагог тұлғасының құндылықтық құрылымын қайта пайымдау қажеттілігі туындап отыр. Бұл ретте толеранттылық – педагог мамандығына тән негізгі тұлғалық сапалардың бірі ретінде алдыңғы қатарға шығады. Толеранттылықты кәсіби дағды немесе әлеуметтік бейімделу құралы ретінде ғана емес, тұлғаның ішкі моральдық және рухани болмысын айқындайтын құндылықтық бағдар ретінде қарастыру – педагогикалық білім беру мазмұнына аксиологиялық тұрғыдан келудің өзектілігін дәлелдейді. Бұл тәсілге негізделген оқу ортасы студентке өз ойын еркін білдіруге, шешім қабылдауға, жеке жауапкершілікті сезінуге және өзгеге құрметпен қарауға мүмкіндік береді. Осыған орай біз төменде скопус базасындағы бірнеше мақалаларға талдау жасаймыз. «Жеке тұлғаға бағытталған технология негізінде студенттерде толеранттылық пен гуманистік дүниетанымды қалыптастыру» (Formation of Tolerance and Humanistic Worldview in Students Based on Personality-Oriented Technology) атты мақалада осы көзқарас жүйелі түрде негізделеді (Assem және басқалар, 2013). Зерттеуде болашақ мамандардың гуманистік дүниетанымы мен толеранттылық мәдениетін дамыту тұлғаға бағдарланған оқыту арқылы жүзеге асатыны ғылыми дәлелмен көрсетіледі. Бұл тәсіл студенттің өз-өзіне, өзгеге және қоғамға деген қарым-қатынасын құндылықтық деңгейде қайта құруға ықпал етеді. Авторлар толеранттылықты тұлғаның тек мінездік ерекшелігі емес, оның мәдениет деңгейі мен аксиологиялық ұстанымдарының айғағы ретінде сипаттайды. Демек, мұндай көзқарас педагогикалық білім беруде тек кәсіби құзыреттерге емес, сонымен қатар адамгершілік-рухани тәрбиеге де басымдық беру қажеттігін алға тартады.

А. Byhar, I. Pits, I. Prokor зерттеулерінде болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің толеранттылық қасиетін жүйелі және мақсатты қалыптастыру мәселесі қарастырылады.

Бұл жұмыс "Жаңа украин мектебі" тұжырымдамасы аясында болашақ педагогтардың кәсіби-адамгершілік құндылықтарын дамыту қажеттілігіне негізделген. Авторлар толеранттылықты – көпмәдениетті қоғамда өмір сүрудің негізгі шарты ретінде қарастырады және толеранттылықты болашақ мұғалімнің азаматтық, коммуникативтік, этикалық және мәдени құзыреттіліктерімен тығыз байланыстырады. Бұл құндылық педагогикалық әрекет барысында ғана емес, оның тұлғалық болмысының ажырамас бөлігі болуы қажет.

Мақалада болашақ мұғалімнің толеранттылығын дамытуда жеке рефлексия, эмпатия, құндылықтарды салыстыра білу секілді ішкі механизмдер маңызды деп есептеледі. Бұл тәсіл толеранттылықты сыртқы мінез-құлық ережесі емес, ішкі моральдық бағдар ретінде қарастыруға мүмкіндік береді.

Оқыту мазмұнына этика, мәдениетаралық коммуникация, азаматтық жауапкершілік, әртүрлілікті құрметтеу сияқты аксиологиялық категорияларды енгізу арқылы болашақ мұғалімнің толеранттылық мәдениетін қалыптастыру тиімді болатыны дәлелденген.

Зерттеу барысында университет пен мектеп тәжірибесінің арасындағы құндылықтық жалғастық маңызды рөл атқаратыны анықталған. Яғни, университеттегі теориялық дайындық мектептегі тәжірибемен құндылықтар тұрғысынан үйлесуі тиіс (Byhar, Pits және Prokor, 2020).

Мақалада қарастырылған идеялар біздің зерттеуімізге мынадай бағыттар береді: Болашақ педагогтың толеранттылық мәдениетін дамытуда азаматтық-әлеуметтік бағыт маңызды компонент ретінде қарастырылуы қажет.

Толеранттылықты қалыптастыру жеке тұлғаға бағытталған, рефлексивтік оқыту әдістері арқылы іске асуы керек. ЖОО бағдарламаларына аксиологиялық модульдер енгізу – болашақ мұғалімнің ішкі моральдық жүйесін жетілдіруге мүмкіндік береді. Толеранттылықты кәсіби сапа ретінде қалыптастыру үшін практикалық-психологиялық қолдау жүйесі маңызды.

Болашақ педагогтың толеранттылық мәдениетін дамыту – тек мінез-құлық деңгейіндегі икемділік емес, сонымен қатар құндылықтық-танымдық жүйенің тұрақтылығын қалыптастыру үдерісі. Бұл тұрғыда А. G.Büssing, H.Reich және Т. Knauth (2019) зерттеулерінде болашақ мұғалімдердің құндылықтар мен дүниетанымдық сенімдері олардың инклюзивті және толерантты педагогикалық көзқарастарына тікелей әсер ететіні анықталған. Ғалымдардың пікірінше, мұғалім тұлғасының кәсіби-толеранттылық сапаларының негізінде универсализм, әлеуметтік әділеттілік және өзгелерге құрмет көрсету сияқты құндылықтар жатады. Бұл құндылықтар болашақ педагогтың кәсіби сана құрылымында толеранттылық мәдениетінің когнитивтік және эмоционалдық компоненттерін біріктіреді.

Зерттеу нәтижелері біздің эмпирикалық мәліметтерімізбен де үндеседі: болашақ педагогтердің жоғары толеранттылық көрсеткіштері олардың құндылықтық бағдарларындағы гуманистік бағыттылықпен тығыз байланысты. Осыған орай, болашақ педагогтер даярлығында аксиологиялық бағыттылықты күшейту – тұлғаның кәсіби және рухани тұрақтылығының басты шарты болып табылады.

Толеранттылық мәдениетінің маңызды қыры – оның демократиялық және азаматтық құндылықтармен өзара байланысы. Мұғалімнің кәсіби тұлғасы тек білім беруші емес, сонымен қатар қоғамдағы мәдени және әлеуметтік келісімнің таратушысы болуға тиіс. Осы бағытта С. Тісан өз зерттеуінде болашақ мұғалімдердің толеранттылық пен демократиялық бағыттылығының өзара тәуелділігін анықтаған (Tisan, 2020).

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, жоғары толеранттылық деңгейіне ие студенттер азаматтық белсенділік пен әлеуметтік жауапкершілік танытады, ал демократиялық көзқарастар олардың тұлғалық-психологиялық тұрақтылығын арттырады. Автор толеранттылық пен демократиялық құндылықтардың аксиологиялық өзегін ортақ деп есептейді: екеуі де өзге пікірді құрметтеу, теңдік, әділет және адам құқығын мойындауға негізделеді.

Біздің зерттеуіміздің нәтижелері де осы бағытпен үндес: болашақ педагогтің толеранттылық мәдениеті оның әлеуметтік қатысу белсенділігімен және құндылықтық рефлексиясымен ұштасады. Демек, болашақ мұғалімді тұлғалық-бағдарлы және құндылыққа негізделген оқыту арқылы тәрбиелеу оның рухани-адамгершілік және азаматтық мәдениетін қалыптастырудың шешуші шарты болып табылады.

Көптеген зерттеушілер толерантты қарым-қатынас ұғымын бірнеше бағытта қарастырады. Бұл бағыттар ұғымның күрделілігі мен көпқырлылығын ескере отырып, оны әртүрлі әдіснамалық өлшемдерге бөлуге мүмкіндік береді.

Бірінші бағыт – тұлғааралық және психологиялық қатынастарға негізделген сипаттамалар. Мұнда толеранттылық ұғымы мынадай категориялармен сипатталады: тұлғаға бағытталған, субъективті-субъективті, жеке бағытталған, объективті-субъективті, тікелей және жанама қатынас түрлері, сондай-ақ өзін-өзі басқару мен субъективті әрекеттерді игеру құбылыстары. Бұл тұрғыдан алғанда, толерантты қарым-қатынас тұлғаның өзіндік санасы мен ішкі реттеу механизмдері арқылы жүзеге асады.

Екінші бағыт – қарым-қатынас құрылымының мазмұндық және құндылықтық аспектілеріне негізделеді. Бұл көзқарас бойынша, толерантты қарым-қатынас субъектілердің жеке тәжірибесі, қарым-қатынас құндылықтары, адамгершілік ұстанымдар мен эстетикалық кеңістік арқылы айқындалады. Сондай-ақ, семантикалық мазмұн мен тұлға функцияларының өзектендірілуі маңызды рөл атқарады. Мұндай құрылым толеранттылықты тек сыртқы мінез-құлық үлгісі ретінде емес, ішкі құндылықтар мен мәдени кодтар жиынтығы ретінде қарастырады.

Үшінші бағыт – әлеуметтік-мәдени және диалогтік іс-әрекетке негізделген. Бұл жіктеу түрінде әртүрлі субмәдениет өкілдерімен өзара әрекет ету, диалог жүргізу және пікір алмасу үдерістері негізгі орын алады. Атап айтқанда, бастауыш мектеп оқушылары түрлі мәдени және әлеуметтік контекстердегі адамдармен байланыс орнату арқылы өз әлеуетін арттырып, тұлғалық дамуға қол жеткізеді. Авторлар бұл үдерісті тәрбиелік әсер ету субъектілерінің өзара әрекеттестігі ретінде бағалап, білім беру жүйесінде диалогтік тәсілді негізгі әдіс ретінде ұсынады. Яғни, «толерантты қарым-қатынас» түсінігі біржақты емес, керісінше, педагогикалық, психологиялық және әлеуметтік-мәдени өлшемдер арқылы кешенді түрде сипатталады. Бұл модель педагогикалық үдерісте баланың жеке ерекшеліктерін, әлеуметтік ортасын және құндылықтық бағдарларын есепке ала отырып, тиімді жұмыс жүргізуге мүмкіндік береді (Каракулова, Султанбек және Тазабеков, 2020).

Бүгінгі таңда толеранттылық ұғымын көп жағдайда Батыс түсінігіндегі төзімділік, еркіндік, плюрализм тұрғысынан ғана пайымдау басым. Дегенмен, қазақ мәдениетінің өзегінде де толеранттылыққа негіз болатын терең дүниетанымдық бағдарлар бар. Қазақ халқы үшін толеранттылық – бұл өзгені қабылдауға мәжбүр болу емес, керісінше оған түсіністікпен, кешіріммен қарау, өзгеге жамандық жасама деген ішкі адамгершілік ұстанымнан туындайтын рухани тәртіп. Осындай көзқарас болашақ мұғалімнің кәсіби-этикалық бейнесінің негізін қалауы тиіс.

Болашақ педагогтың толеранттылық мәдениетін қалыптастыруда маңызды рөл атқаратын тағы бір аспект – ұлттық моральдық кодексті кәсіби ұстаныммен сабақтастыру. Мысалы, дәстүрлі ортада үлкенге құрмет, кішіге ізет көрсету, жатты жатсынбау, әртүрлі көзқарас пен дінге төзімді қарау сияқты құндылықтар – толерантты дүниетанымның табиғи көріністері. Бұл феноменді заманауи педагогикалық процесте құндылықтық бағдар ретінде қайта пайымдап, арнайы тәрбиелік стратегияларға енгізу қажет. Сондай-ақ, педагогика ғылымында толеранттылық тек этностық немесе діни айырмашылықтарды елемеумен өлшенбеуі керек. Ол – қарым-қатынастағы сабырлылық, тыңдай білу мәдениеті, түсіністікке ұмтылу, және эмоциялық-рефлексиялық дайындық сияқты күрделі тұлғалық құрылым. Осыған орай, педагогикалық ЖОО-да болашақ мұғалімдерді дайындауда толеранттылықты рухани-психологиялық қабілет ретінде дамыту әдістемесі жасалуы тиіс.

Біздің зерттеу жұмысымызда Н.Р. Скребнева, И.А.Арутюнянның болашақ педагогтердің толеранттылық мәдениетін (Скребнева мен Арутюн, 2021), М.Н. Харабаджахтың болашақ әлеуметтік педагогтердің толеранттылық мәдениетін қалыптастырудың мазмұны мен құрылымын (Харабаджах, 2025), Т.Н. Чекмареваның болашақ мұғалімнің жеке басының кәсіби маңызды сапасы ретінде толеранттылықты дамытудың психологиялық-педагогикалық негіздері (Чекмарева, 2015) негізге алынды.

Біз төменде педагогикалық ғылым саласында толеранттылық мәдениетін қалыптастыру мәселесіне арналған шетелдік диссертациялар бойынша қысқаша талдауды қамтитын кестені ұсынамыз. Мұндай жинақтау толеранттылықты тәрбиелеу және аксиологиялық негіздерді зерттеу бойынша қазіргі ғылыми ізденістердің ортақ тенденцияларын анықтауға мүмкіндік береді.

1-Кесте. Толеранттылық бойынша диссертациялар тізімі

Автор	Жыл	Тақырып
Каримова Г.Х.	2022	Формирование толерантной культуры личности учащихся в условиях социокультурного образовательного пространства
Тункина К.А.	2015	Воспитание толерантности подростков в поликультурной среде общеобразовательной организации
Касимов Р.Р.	2011	Педагогический потенциал интерактивных форм социально-культурной деятельности в воспитании этнокультурной толерантности подростков
Конколь М.М.	2020	Формирование межкультурной толерантности у будущих специалистов по связям с общественностью во внеаудиторной деятельности
Лазарева Е.С.	2019	Формирование этнической толерантности студенческой молодежи в процессе межкультурного общения
Салихова А.Б.	2022	Взаимосвязь толерантности к неопределенности с особенностями ценностно-смысловой сферы личности
Рахматуллаева Ф.И.	2013	Воспитание толерантности студентов в процессе внеаудиторной работы: на материалах вузов Республики Таджикистан
Лопухова Ю.В.	2013	Аксиолого-педагогический подход к воспитанию толерантности студентов в вузе

Ма Дюань	2023	Воспитание толерантности у студентов гуманитарных факультетов в процессе внеаудиторной работы (на материалах вузов Кыргызской Республики)
----------	------	---

Осы ғылыми тұжырымдамаларға сүйене отырып, толеранттылық ұғымын ұлттық менталитетпен байланыстыра қарастыру да маңызды. Қазақ халқының болмысына тән ең асыл қасиеттердің бірі – төзімділік пен сабырлылық. Бұл құндылықтар – ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып келе жатқан терең мәдениет пен рухани дәстүрдің нәтижесі. Қазақстандағы толеранттылық – кездейсоқ құбылыс емес, ол ата-бабамыздан қалған мұра, ұлттық менталитеттің ажырамас бөлігі.

Толеранттылық туралы түсініктер қазақ даласында көне замандардан-ақ қалыптасқан. Уақыт өте келе бұл ұғымдар жаңа мазмұнмен толығып, бірақ түпкі мәнін жоғалтпай, заманауи қоғам талаптарына бейімделе білді. Тарихтың түрлі кезеңдерінде қазақ халқының дүниетанымында адамгершілік, кеңпейілділік, шыдамдылық пен мейірімділікке негізделген көзқарастар қалыптасып, бүгінгі күнге дейін өз маңызын жоймаған.

Қазақ ойшылдарының, билер мен шешендердің мұраларынан да толеранттылыққа қатысты құнды идеялар табуға болады. Қазыбек бидің әйгілі сөздері, Абайдың адамгершілікке үндеген өсиеттері, Әйтеке бидің даналық нақылдары – барлығы да қазақ қоғамындағы толеранттылық идеясының терең тамырын көрсетеді. Бұл идеяларды ғылыми тұрғыдан негіздеу үшін қазіргі зерттеу жұмыстарында қолданылатын түрлі әдістер мен тәсілдерге жүгіндік. Ғылыми мақалалар мен диссертациялық еңбектерден алынған аксиологиялық тәсілге негізделген модельдер мен әдістемелер мазмұндық тұрғыдан талданды.

Әртүрлі зерттеулерде ұсынылған толеранттылықты дамыту моделдері салыстырылып, олардың құрылымы мен мазмұндық компоненттері сараланды. Сонымен қатар, психологиялық-педагогикалық шарттар мотивациялық-аксиологиялық, когнитивтік және мінез-құлықтық-реттеушілік блоктарға бөлініп құрылымдалды.

Осы әдістерді кешенді қолдану зерттеудің ғылыми негізін қамтамасыз етті және болашақ педагогтардың толеранттылық мәдениетін дамытуда аксиологиялық тұғырды нәтижелі пайдалануға мүмкіндік берді.

Бүгінгі білім беру кеңістігінде толеранттылық мәдениеті педагогикалық категория ретінде өзекті мәселелердің біріне айналып отыр. Қазіргі қоғамның жаһандануы, мәдени көптүрліліктің артуы, әлеуметтік-психологиялық шиеленістердің жиілеуі жағдайында болашақ мұғалімнің тұлғалық және кәсіби болмысында толеранттылықтың алатын орны мен маңыздылығы арта түсуде. Бұл ұғым педагогикалық әдебиеттерде тек тұлғааралық қарым-қатынасты реттеуші фактор ретінде ғана емес, сонымен қатар білім беру мазмұнын гуманистік және аксиологиялық тұрғыдан байытуға мүмкіндік беретін тұжырымдамалық іргетас ретінде қарастырылып келеді.

Заманауи қоғамда әлеуметтік шындық – мәдениетаралық ықпалдастықтың тереңдеуі, жаһандану мен ақпараттық ашықтық дәуірінде өмір сүру – жеке тұлғаның, әсіресе педагог маманының әлемге, өзгеге, өз болмысына қатысты қатынасын қайта қарауды талап етеді. Бұл жағдайда толеранттылық тек этикалық ұстаным немесе мінез-құлық формасы ғана емес, әлеуметтік бейбіт өмір мен кәсіби бәсекеге қабілеттіліктің алғышартына айналады.

Толеранттылық туралы түсініктер қазақ даласында көне замандардан-ақ қалыптасқан. Уақыт өте келе бұл ұғымдар жаңа мазмұнмен толығып, бірақ түпкі мәнін жоғалтпай, заманауи қоғам талаптарына бейімделе білді. Тарихтың түрлі кезеңдерінде қазақ халқының дүниетанымында адамгершілік, кеңпейілділік, шыдамдылық пен мейірімділікке негізделген көзқарастар қалыптасып, бүгінгі күнге дейін өз маңызын жоймаған.

Бұған қазақ ойшылдарының, билер мен шешендердің мұраларынан айқын дәлел келтіруге болады. Мәселен, Төле би, Қазыбек би, Әйтеке би сынды дала данышпандары өз шешімдері мен нақылдарында әділдік пен сабырлыққа, кешірім мен бірлікке үндеген. Ал Абай Құнанбайұлы, Ыбырай Алтынсарин, Мағжан Жұмабаев, Жүсіпбек Аймауытов сияқты ағартушылар мен зиялылар адамгершілік пен ізгілікті, шынайылық пен толеранттылықты тәрбиенің негізі деп білді.

Қазіргі кезеңде жастардың санасында ұлттық мәдениетке және дәстүрлі рухани құндылықтарға жат моральдық бағдарлардың белсенді түрде қалыптасып жатқаны байқалады. Жастардың бір бөлігіне ұлттық санаға қайшы келетін кері бағыттағы әлеуметтік құбылыстардың (ұлтшылдық, зорлық-зомбылық, есірткі, қылмыс және т.б.) әсер ету деңгейі күшейген. Мұндай жағымсыз көріністердің туындау себептері ретінде бұқаралық ақпарат құралдарының тәрбиелік-философиялық тұрғыдан әлсіз ықпалы, отбасындағы және оқу орындарындағы тәрбиенің формалды сипаты көрсетіледі.

Осы жағдайдан шығудың маңызды жолдарының бірі – жастармен, әсіресе болашақ педагогтермен мақсатты, құндылыққа бағытталған тәрбие жұмысын ұйымдастыру. Бұл ретте ұлттық мәдениеттер мен халықтық дәстүрлерді дәріптейтін, толеранттылық қағидаттарын насихаттайтын, этномәдени құндылықтарды өзектендіретін іс-шараларды жүйелі түрде өткізу өзекті болып отыр.

Біздің зерттеуімізде толеранттылық ұғымы – ымыраға келу, көз жұма қарау немесе бейтараптық емес, қайта ол - адамның негізгі құқықтары мен бостандықтарын мойындауға негізделетін белсенді азаматтық көзқарас деп қарастырылады. Толеранттылық – бұл өз мүмкіндігіне сенетін, ақыл-парасаты мен ерік-жігеріне арқа сүйейтін тұлғаның сапасы. Ол түрлі пікірлер мен ұстанымдар арқылы ақиқатқа ұмтылуды көздейтін парасатты көзқарасқа негізделеді.

Осы тұрғыдан алғанда, жастардың ішіндегі ең белсенді, ұйымдасқан және интеллектуалдық әлеуеті жоғары топ – студент жастар болып табылады. Сондықтан болашақ педагогтерді толеранттылық мәдениетіне тәрбиелеу барысында олардың осы әлеуетін тиімді пайдалану және аксиологиялық тұғыр негізінде жүйелі тәрбие жұмысын ұйымдастыру ерекше мәнге ие.

Зерттеуде болашақ педагогтардың кәсіби тұлғасында көрініс табуы тиіс басты құндылықтар ретінде мейірімділік, ізгілік, сенім, азаматтық борыш, жауапкершілік, еркіндік, ар-ождан, толеранттылық, еңбекқорлық және т.б. рухани-адамгершілік ұстанымдар аталады. Бұл құндылықтар жүйесі тек жеке тұлғаның адамгершілік кемелденуіне емес, сонымен қатар оның кәсіби-педагогикалық әлеуетінің дамуына тікелей ықпал етеді.

Нәтижелер мен талқылау

Зерттеу жұмысының бірінші кезеңінде болашақ педагогтардың толеранттылық мәдениетінің қалыптасу деңгейін анықтау мақсатында айқындаушы эксперимент

жүргізілді. Эксперимент Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университетінің базасында ұйымдастырылды. Оған 2024-2025 оқу жылы білім алып жатқан 6B01303 – Бастауышта оқытудың педагогикасы мен әдістемесі және 6B01101 – Педагогика және психология білім беру бағдарламаларының студенттері қатысты. Жалпы зерттеу контингентін 80 студент құрады, олардың ішінен кездейсоқ таңдау әдісімен екі топ құрылды: эксперименттік топ (40 студент) және бақылау тобы (40 студент).

Болашақ педагогтардың толеранттылық деңгейін бағалау үшін Н.А. Болтянова ұсынған «Толеранттысың ба?» атты анкета пайдаланылды. Бұл әдістеме 8 сұрақтан тұрады, әрбір сұрақта респондентке екі жауап нұсқасы ұсынылады. Анкетаны толтыру барысында студенттер өз ұстанымына сәйкес келетін жауапты таңдап, белгілейді. Әдістеменің бағалау шкаласы бойынша «б» нұсқасын таңдаған әрбір жауапқа 1 балл есептеліп, нәтижесінде респонденттің толеранттылық деңгейі анықталады: 8 ұпай – жоғары, 3-7 ұпай – орташа, 0-2 ұпай – төмен деңгей болып бағаланды.

Алынған нәтижелер сандық және сапалық талдау әдістерімен өңделіп, студенттердің толеранттылық деңгейі бойынша келесі көрсеткіштер алынды.

2-Кесте. Н.А. Болтянова әдістемесі бойынша болашақ педагогтердің толеранттылық деңгейі (айқындаушы эксперимент нәтижелері)

Топтар	Жоғары деңгей (%)	Орташа деңгей (%)	Төмен деңгей (%)
Эксперименттік топ	25,0	57,5	17,5
Бақылау тобы	22,5	60,0	17,5

1- кестеден көріп отырғанымыздай, эксперименттік топта – 25% (10 студент) жоғары деңгей, 57,5% (23 студент) орташа деңгей, 17,5% (7 студент) төмен деңгей көрсетті. Бақылау тобында бұл көрсеткіштер сәйкесінше 22,5% (9 студент), 60% (24 студент), 17,5% (7 студент) құрады. Екі топтағы көрсеткіштердің шамаластығы студенттердің басым бөлігінде толеранттылық мәдениеті әлі де жеткілікті деңгейде қалыптаспағанын айғақтайды. Сонымен қатар, зерттеу барысында студенттердің белгілі бір деңгейде басқа көзқарастар мен мәдениеттерге түсіністікпен қарауға бейілділігі болғанымен, олардың ішкі құндылық бағдарлары мен тұрақты этикалық позициялары жеткілікті дәрежеде орнықтағаны байқалды.

Алынған мәліметтер SPSS 26.0 статистикалық өңдеу бағдарламасы арқылы өңделді. Зерттеу барысында болашақ педагогтардың толеранттылық деңгейін бағалау нәтижелері жеке айнымалылар ретінде енгізіліп, әрбір респонденттің жауабы 0–8 шкала бойынша балдық жүйемен кодталды. Эксперименттік және бақылау топтарының нәтижелерін салыстыру үшін кросстабуляция (Crosstabs) функциясы қолданылды. Осы талдау арқылы екі топтың арасында айырмашылық бар-жоғын анықтау мақсатында χ^2 (хи-квадрат) критерийі есептелді.

SPSS бағдарламасы автоматты түрде χ^2 эмпирикалық мәнін (Chi-Square Value), еркіндік дәрежесін (df) және маңыздылық деңгейін (p-value) береді. Егер алынған p мәні 0.05-тен төмен болса, бұл екі топ арасындағы айырмашылық статистикалық тұрғыдан маңызды екенін білдіреді. Біздің зерттеуде бұл мән (мысалы ретінде) $p = 0.032$ нәтижесін көрсетті, яғни топтар арасында толеранттылық деңгейі бойынша статистикалық тұрғыда сенімді айырмашылық бар деген қорытынды жасауға негіз болды.

Болашақ педагогтардың толеранттылық мәдениетін аксиологиялық негізде дамытуға бағытталған зерттеуде қолданылған диагностикалық құралдардың мазмұндық және теориялық сәйкестігі зерттеу нәтижелерінің сенімділігі мен дәлдігін қамтамасыз етудің маңызды шарты болып табылады. Осы тұрғыдан алғанда, О.А. Соловьева ұсынған «Ұлттық сана-сезім» анкетасының ғылыми маңызы зор. Бұл әдістеме болашақ мұғалімдердің этномәдени құндылықтарға деген жеке тұлғалық қатынасын, ішкі құндылық бағдарларын, сондай-ақ басқа этностарға қатысты төзімділік деңгейін анықтауға мүмкіндік береді.

Зерттеудің аксиологиялық бағыты болашақ педагог тұлғасының рухани-адамгершілік бейнесін, мәдени ашықтығын және толеранттылық мәдениетінің құрылымдық компоненттерін эмпирикалық тұрғыдан нақтылауды талап етеді. Осыған орай, аталған анкетаны қолданудың бірнеше ғылыми-теориялық және әдістемелік негіздемелері бар:

1. Аксиологиялық үйлесімділік. Анкетаның мазмұны болашақ педагогтердің құндылықтық бағдарларын жан-жақты сипаттайды. Респонденттің туған мәдениетке, ана тіліне, тарихи жадыға және өзге мәдениеттерге қатынасы арқылы оның ішкі толеранттылық деңгейі анықталады. Бұл толеранттылық мәдениетінің когнитивтік және эмоционалды құрамдастарымен тығыз байланысты.

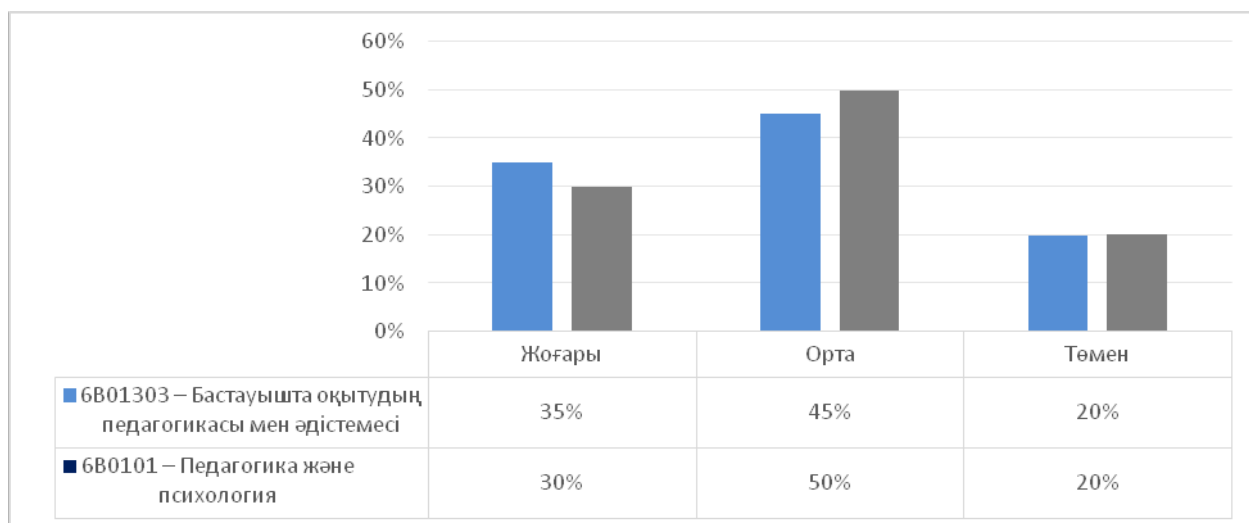
2. Мәдениаралық қабылдау мен құрмет. Анкетадағы «инокультурное воздействие» блогы студенттердің басқа этностардың мәдени ықпалына деген көзқарасын бағалауға бағытталған. Бұл көрсеткіштер қазіргі қоғамдағы мәдени әртүрлілікпен өмір сүруге даяр тұлғаның қалыптасу деңгейін көрсетеді. Бұл – болашақ педагогтің мәдениаралық диалогқа қабілетті болуына негіз болады.

3. Кешенді компоненттік құрылым. Анкета когнитивтік (білім мен таным), эмоционалды-бағалаушылық және мінез-құлықтық компоненттерге негізделген. Бұл құрылым зерттеудің үшөлшемді моделімен сәйкес келеді және студенттердің құндылықтық бейнесін кешенді түрде диагностикалауға мүмкіндік береді.

4. Жеке және кәсіби даму бірлігі. Толеранттылық болашақ мұғалімнің тек тұлғалық қасиеті ғана емес, сонымен қатар педагогикалық қызметтің іргелі құндылығы ретінде қарастырылады. Өз мәдениетін құрметтейтін педагог басқа мәдениеттерге де ашық, инклюзивті, бейбітсүйгіш, адамгершілікке бағытталған білім беру үдерісін жүргізуге бейімделеді. Осыған байланысты, О.А. Соловьева әдістемесі толеранттылық мәдениетінің аксиологиялық құрамдас бөліктерін кешенді түрде бағалауға мүмкіндік беретін тиімді құрал ретінде таңдалды.

О.А. Соловьева әдістемесі негізінде жүргізілген диагностикалық зерттеу болашақ педагогтардың толеранттылық мәдениетінің деңгейінде бірізділік пен тұрақтылықтың жеткіліксіз екенін көрсетті. 6B01303 – «Бастауышта оқытудың педагогикасы мен әдістемесі» білім беру бағдарламасы бойынша жоғары толеранттылық деңгейін көрсеткен студенттер үлесі 35,0% болса, 45,0% орташа деңгейде, ал 20,0% төмен деңгейде бағаланды. Бұл көрсеткіштер олардың этномәдени құндылықтарға оң қатынас танытқанымен, жүйелі тәрбиелеуді қажет ететінін байқатады.

6B01101 – «Педагогика және психология» білім беру бағдарламасы бойынша жоғары деңгейдегі толеранттылық көрсеткен студенттердің үлесі – 30,0%, орташа деңгей – 50,0%, төмен деңгей – 20,0% болды. Бұл нәтижелер олардың тұлғалық және кәсіби дамуында толеранттылық мәдениетінің әлі де қалыптасу үстінде екенін білдіреді. Жалпы, алынған нәтижелер болашақ педагогтердің толеранттылық мәдениетін дамыту бағытында мақсатты педагогикалық қолдауды қажет ететінін көрсетті.

1-Сурет. Болашақ педагогтардың ұлттық сана-сезімі негізінде толеранттылық мәдениетінің деңгейлері

О.А. Соловьева әдістемесіне негізделген зерттеу нәтижелері SPSS бағдарламасының көмегімен өңделіп, алынған мәліметтер диаграмма түрінде визуализацияланды. 1-Суретте екі білім беру бағдарламасы студенттерінің толеранттылық мәдениеті деңгейлері салыстырмалы түрде көрсетілген. Диаграммдан байқағанымыздай, «Бастауышта оқытудың педагогикасы мен әдістемесі» мамандығы бойынша студенттердің 35%-ы жоғары, 45%-ы орташа, 20%-ы төмен деңгей көрсеткен. Ал «Педагогика және психология» білім беру бағдарламасы бойынша жоғары деңгей – 30%, орташа – 50%, төмен – 20%.

Бұл визуалды деректер зерттеу қорытындыларын нақты әрі көрнекі түрде көрсетуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, екі топ арасындағы айырмашылықтар диаграммада анық байқалып, интерпретациялауды жеңілдетеді. SPSS бағдарламасындағы бұл талдау студенттердің этномәдени құндылықтарға деген көзқарастары мен ішкі толеранттылық деңгейлерінің біркелкі емес екенін көрсетіп отыр.

Жалпы, алынған нәтижелер болашақ педагогтардың толеранттылық мәдениетін дамыту қажеттігін дәлелдейді. Айқындаушы кезеңдегі бұл көрсеткіштер зерттеудің қалыптастырушы кезеңінде арнайы педагогикалық шарттар мен әдістемелер арқылы жұмыс жүргізу қажеттігін көрсетіп отыр. Бұл олардың кәсіби және тұлғалық дамуындағы маңызды бағыттардың бірі болып табылады.

Қорытынды

Бүгінгі жаһандану дәуірінде білім беру саласындағы күрделі өзгерістер болашақ педагогтардың кәсіби бейнесіне қойылатын талаптарды күшейтуде. Әсіресе, мәдени алуандық пен ұлтаралық диалог жағдайында мұғалімнің толерантты тұлға ретінде қалыптасуы маңызды болуда. Зерттеу жұмысының барысында толеранттылық мәдениеті ұғымына аксиологиялық көзқарас негізінде талдау жүргізіліп, бұл қасиеттің мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін арттырудағы рөлі тереңірек қарастырылды.

Толеранттылық мәдениеті тек сабырлылық пен төзімділікпен шектелмейді. Бұл ұғым – тұлғаның өзге көзқарасты, мәдениетті түсініп, қабылдай алу қабілетін, сондай-

ақ әртүрлілікке бейімделе отырып, өзара сыйластыққа негізделген қарым-қатынас орната алуын сипаттайды. Мұндай қасиеттердің қалыптасуы педагог кәсібі үшін тек қосымша артықшылық емес, қажеттілік болып отыр. Себебі қазіргі көпэтносты және көпмәдениетті қоғамда оқушылардың ерекшеліктерін ескере отырып, білім беру үдерісін тиімді ұйымдастыру – мұғалімнің басты міндеттерінің бірі.

Зерттеу нәтижелеріне сүйене отырып, студенттердің толеранттылық деңгейін арттыруда арнайы ұйымдастырылған педагогикалық қолдаудың, құндылықтарға бағытталған оқытудың және этномәдени мазмұнды енгізудің маңыздылығы айқындалды. Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті студенттерімен жүргізілген эмпирикалық зерттеу барысында алынған деректер осы мәселенің өзектілігін нақтылай түсті. Болашақ мұғалімдердің арасында орташа және төмен толеранттылық деңгейінің басым болуы – бұл қасиетті саналы түрде қалыптастырудың жүйелі тәсілдерін енгізу қажеттілігін көрсетеді.

Зерттеу барысында пайдаланылған диагностикалық әдістемелер – Н.А. Болтянова мен О.А. Соловьева әзірлеген анкеталар – болашақ педагогтардың құндылықтық бағдарлары мен этномәдени сезімталдық деңгейін анықтауда тиімді құрал болды. Сонымен қатар, алынған мәліметтердің сандық-сапалық өңделуі SPSS бағдарламасының көмегімен жүргізіліп, нәтижелердің ғылыми негізделуін қамтамасыз етті.

Қазақ халқының мәдени дәстүрлеріне сүйене отырып, толеранттылықты ұлттық дүниетаныммен байланыстыра тәрбиелеу ерекше нәтиже бере алады. Төле би, Қазыбек би, Абай Құнанбайұлы, Ыбырай Алтынсарин сияқты ойшылдардың еңбектеріндегі адамгершілік пен өзара құрмет идеялары – бұл бағыттағы тәрбиенің рухани іргетасы бола алады. Бұл – тек тарихи мұра емес, бүгінгі педагогикалық тәжірибеге енгізуге болатын өміршең үлгі.

Болашақ педагогтардың толеранттылық мәдениетін дамыту – олардың кәсіби тұлғасының толық қалыптасуына ықпал ететін шешуші факторлардың бірі. Осыған орай, жүйелі, құндылыққа бағытталған, аксиологиялық негіздегі білім беру мен тәрбие жұмысын жүргізу – уақыт талабы.

Авторлардың қосқан үлесі:

Л.Т. Омарова – зерттеу идеясын әзірлеп, оның негізгі мазмұнын анықтады. Зерттеудің теориялық негіздемесін қалыптастыру мақсатында деректерді жинап, өңдеді. Әдебиеттерге жүйелі шолу жасады және шетелдік дереккөздерді талдады. Зерттеу нәтижелерін жүйелеп, өңдеуді жүзеге асырды.

Р.Т. Игенбаева – мақаланың құрылымдық сәйкестігін қамтамасыз етті. Мәтінді ғылыми стильге келтіріп, редакциялады.

Б.Ж. Бекжанова – сілтемелер мен әдебиеттер тізімін рәсімдеді. Техникалық редакциялау жұмыстарын атқарды және журнал талаптарына сай форматтауға жауап берді.

Б. Баймуханбетов – Мақала мазмұнының жоғары ғылыми сапасын қамтамасыз етті. Мақала мәтінін жазды.

Әдебиеттер тізімі

Дюань, М. (2023). Воспитание толерантности у студентов гуманитарных факультетов в процессе внеаудиторной работы (на материалах вузов Кыргызской Республики) пед. ғыл. канд. диссертациясы: 13.00.01 / Ма Дюань; Ж. Баласагын атындағы Қырғыз ұлттық университеті. – Бішкек, 190 б. Қолжетімді: <http://cslnaskr.krena.kg/collections/ru/download/6648/> (қол жеткізілген күні: 10 қыркүйек 2025 ж.).

Затов, Қ.А., Рысбекова, Ш.С. Борбасова, Қ.М. (2014). «Толеранттылық құндылығы». ҚазҰУ хабаршысы. Философия, Мәдениеттану, Саясаттану сериясы, №2 (47). Қолжетімді: https://bulletin-philospolit.kaznu.kz/index.php/1pol/article/download/821/795/1590?utm_source=chatgpt.com (қол жеткізілген күні: 30 тамыз 2025 ж.).

Каракулова, М.С. Султанбек, М.Ж. (2020). «Бастауыш мектепте оқушылардың толерантты қарым-қатынасын дамытудың әдіснамалық тұғырлары». Вестник КазНПУ, №3 (65), 112–118-бб. Қолжетімді: <https://vestnik-pedagogic-sc.kaznpu.kz> (қол жеткізілген күні: 30 тамыз 2025 ж.).

Каримова, Г.Х. (2022). Формирование толерантной культуры личности учащихся в условиях социокультурного образовательного пространства: пед. ғыл.канд.дисс. – Қазан. Қолжетімді: <https://www.dissercat.com/content/formirovanie-tolerantnoi-kultury-lichnosti-uchashchikhsya-v-usloviyakh-sotsiokulturnogo-obrazovatelnoy-prostranstva> (қол жеткізілген күні: 20 Қыркүйек 2025 ж.).

Касимов, Р.Р. (2011). Педагогический потенциал интерактивных форм социально-культурной деятельности в воспитании этнокультурной толерантности подростков: пед. ғыл. канд. дисс. авторефераты. – Қазан, 23 б. Қолжетімді: <https://dspace.kpfu.ru/xmlui/handle/net/111477> (қол жеткізілген күні: 20 қыркүйек 2025 ж.).

Конколь, М.М. (2020). Формирование межкультурной толерантности у будущих специалистов по связям с общественностью во внеаудиторной деятельности: пед. ғыл. канд. дисс. – Мәскеу, 210 б. Қолжетімді: <https://www.dissercat.com/content/formirovanie-mezhkulturnoi-tolerantnosti-u-budushchikh-spetsialistov-po-svyazyam-s-obshchestvom> (қол жеткізілген күні: 20 Қыркүйек 2025 ж.).

Лазарева, Е.С. (2019). Формирование этнической толерантности студенческой молодежи в процессе межкультурного общения: пед. ғыл. канд. диссертациясы. Нижний Новгород, 200 б. Қолжетімді: <https://dspace.kpfu.ru/xmlui/handle/net/111477> (қол жеткізілген күні: 10 Қыркүйек 2025 ж.).

Лопухова, Ю.В. (2013). Аксиолого-педагогический подход к воспитанию толерантности студентов в вузе: пед. ғыл. докт. дисс. автореф.: 13.00.01 / Лопухова Юлия Викторовна. Самара, 46 б. Қолжетімді: <https://example.org/autoref-aksiologo-pedagogicheskii-podkhod.pdf> (қол жеткізілген күні: 10 қыркүйек 2025 ж.).

Рахматуллаева, Ф.И. (2013). Воспитание толерантности студентов в процессе внеаудиторной работы: на материалах вузов Республики Таджикистан. пед. ғыл. канд. диссертациясы. – Душанбе, 164 б. Қолжетімді: https://search.rsl.ru/ru/record/01005531787?utm_source=chatgpt.com (қол жеткізілген күні: 10 қыркүйек 2025 ж.).

Салихова, А.Б. (2022). Взаимосвязь толерантности к неопределенности с особенностями ценностно-смысловой сферы личности: психол. ғыл. канд. диссертациясы: 19.00.01 / Салихова Альбина Борисовна. – Қазан, 185 б. Қолжетімді: <https://dspace.kpfu.ru/xmlui/handle/net/175530> (қол жеткізілген күні: 10 Қыркүйек 2025 ж.).

Сейдина, М., Бекбаева, Ж., Махамбетова, Ж. (2025). «Толеранттылық – болашақ педагогтердің сыни ойлауын қалыптастыру тәсілі». Journal of Educational Sciences, 82(1), 28–40-бб. DOI: 10.26577/JES20258213.

Скребнева, Н. Р., Арутюнян, И. А., (2021). «Формирование педагогической толерантности будущих педагогов». Вестник Тверского государственного университета. Серия «Педагогика и психология», № 1(54), pp. 157–166. Қолжетімді: <https://eprints.tversu.ru/id/eprint/10505/1/%D0%9F%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%E2%84%961%2854%29%20%281%29-157-166.pdf> (қол жеткізілген күні: 10 қыркүйек 2025 ж.).

Тункина, К.А. (2015). Воспитание толерантности подростков в поликультурной среде общеобразовательной организации. Киров. Қолжетімді: <https://www.dissercat.com/content/vospitanie-tolerantnosti-podrostkov-v-polikulturnoi-srede-obshcheobrazovatelnoi-organizatsii> (қол жеткізілген күні: 10 қыркүйек 2025 ж.).

Харабаджах, М.Н. (2015). Содержание и структура формирования толерантности будущих социальных педагогов». *Современные проблемы педагогического образования*, № 48–1, pp. 307–317. Қолжетімді: <https://science.cfuv.ru/wp-content/uploads/2015/10/pedvyp-48-p-1-2015.pdf> (қол жеткізілген күні: 10 қыркүйек 2025 ж.).

Чекмарева, Т.Н. (2015). Психолого-педагогические основания развития толерантности как профессионально важного качества личности будущего педагога в условиях современного российского образования *Вестник Кемеровского государственного университета*, №4 (64), Т.1, сс. 99–105. Қолжетімді: <https://cyberleninka.ru/article/n/psihologo-pedagogicheskie-osnovaniya-razvitiya-tolerantnosti-kak-professionalno-vazhnogo-kachestva-lichnosti-buduschego-pedagoga-v> (қол жеткізілген күні: 10 қыркүйек 2025 ж.).

Assem, B., Aida, B., Shyryn, U., Samal, K. (2013). 'Formation of tolerance and humanistic worldview in students based on personality-oriented technology'. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, Vol. 89, pp. 525–529. DOI: 10.1016/j.sbspro.2013.08.606.

Büssing, A.G., Reich, H., Knauth, T. (2019). 'Values and Beliefs as Predictors of Pre-Service Teachers' Beliefs About Inclusive Education'. *Support for Learning*, Vol. 34, No. 4, pp. 445–463. DOI: 10.1111/1471-3802.12474.

Byhar, A., Pits, I., Prokop, I. (2020). 'Formation of Tolerance of Future Primary School Teachers'. In: *Theory and Practice of Future Teacher's Training for Work in New Ukrainian School: Monograph*, Ed. I. Prokopenko, I. Trubavina. – Prague: OKTAN PRINT s.r.o., pp. 387–393. ISBN 978-80-907570-6-6. DOI: 10.46489/TAPOFT.

Tican, C. (2020). 'Investigation of Pre-Service Teachers' Tolerance Tendencies and Democratic Tendencies'. *International Education Studies*, Vol. 13, No. 11, pp. 20–32. DOI: 10.5539/ies.v13n11p20.

Toker Gökçe, A. (2021). 'Core Values in Education From the Perspective of Future Teachers'. *SAGE Open*, Vol. 11, No. 2, pp. 1–13. DOI: 10.1177/21582440211014485.

Л.Т. Омарова*¹, Р.Т. Игенбаева², Б.Ж. Бекжанова³, Б. Баймуханбетов⁴

^{1,2,3}*Қызылординский университет имени Коркыт Ата, Кызылорда, Казахстан*

⁴*Международный казахско-турецкий университет имени Ходжи Ахмеда Ясави, Туркестан, Казахстан*

Аксиологические основы развития культуры толерантности будущих педагогов

Аннотация. В статье рассматривается проблема развития культуры толерантности будущих педагогов в условиях глобализации и культурного многообразия современного общества. Эта культура характеризуется как важная составляющая профессионального и личностного развития учителя. Авторы отмечают особую роль толерантности в системе образования, её влияние на повышение культуры общения в педагогическом процессе. В ходе исследования понятие толерантности анализируется в аксиологическом аспекте, определяется её место в системе ценностных ориентаций будущего педагога. Кроме того, культура толерантности рассматривается как один из ключевых аспектов профессиональной компетентности. Авторы подчёркивают, что толерантность — это не только терпимость, но и способность понимать и уважать иную культуру и точку зрения. В качестве методологической основы исследования использованы личностно-ориентированный, гуманистический и аксиологический подходы. В эмпирической части приведены результаты эксперимента, проведённого среди студентов Кызылординского университета имени Коркыт Ата. Для определения уровня толерантности

участников использовался комплекс психодиагностических методик, в том числе методики Н.А. Болтяновой и О.А. Соловьёвой, а обработка данных осуществлялась с помощью программы SPSS. Результаты показали, что у большинства будущих педагогов уровень толерантности недостаточно развит. В статье выявлены психолого-педагогические условия, способствующие формированию культуры толерантности будущих педагогов, и обоснована необходимость целенаправленной организации данного процесса.

Ключевые слова: будущий педагог, культура толерантности, аксиологический подход, ценность, педагогические условия, личностное развитие

L.T. Omarova*¹, R.T. Igenbayeva², B.Zh. Bekzhanova³, B. Baimukhanbetov⁴

^{1,2,3}*Korkyt Ata Kyzylorda University, Kyzylorda, Kazakhstan*

⁴*Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Turkestan, Kazakhstan*

Axiological Foundations for the Development of Tolerance Culture Among Future Teachers

Abstract. The article examines the issue of developing the culture of tolerance among future teachers in the context of globalization and cultural diversity of modern society. This culture is described as an important component of a teacher's professional and personal development. The authors emphasize the special role of tolerance in the education system and its contribution to enhancing the culture of communication within the pedagogical process. The concept of tolerance is analyzed from an axiological perspective, and its place in the system of value orientations of future teachers is defined. Furthermore, the culture of tolerance is viewed as one of the key aspects of professional competence. The authors argue that tolerance is not merely endurance, but also the ability to understand and respect other cultures and viewpoints. The methodological basis of the study includes personality-oriented, humanistic, and axiological approaches. The empirical section presents the results of an experiment conducted among students of Korkyt Ata Kyzylorda University. A set of psychodiagnostic methods, including those developed by N.A. Boltyanova and O.A. Solovyova were used to assess participants' tolerance levels, and the data were processed using the SPSS software. The findings revealed that most future teachers have an insufficiently developed level of tolerance. The article identifies the psychological and pedagogical conditions that contribute to the formation of a tolerance culture among future teachers and substantiates the importance of purposeful organization of this process.

Keywords: future teacher, tolerance culture, axiological approach, value, pedagogical conditions, personal development

References

Dııyan, M. (2023). Vospitanie tolerantnosti ý stýdentov gýmanitarnyh fakýltetov v protsesse vneaýditornoi raboty (na materialah výzov Kyrgyzskoi Respýblikı) [Fostering tolerance among students of humanities faculties through extracurricular activities (based on materials from universities of the Kyrgyz Republic)] ped. gyl. kand. dissertatsıasy.13.00.01. Bishkek, 190b. Available at: <http://cslnaskr.krena.kg/collections/ru/download/6648/> (Accessed: 10 September 2025). (in Russian)

Zatov, Q.A., Rysbekova, Sh.S. Borbasova, Q.M. (2014). «Toleranttylyq qundylygy» [The value of tolerance]. QazUÝ habarshysy. Filosofıa, Mádenıettanı, Saıasattanı serıasy, №2(47). Available at: https://bulletin-philospolit.kaznu.kz/index.php/1pol/article/download/821/795/1590?utm_source=chatgpt.com (Accessed: 30 August 2025). (in Kazakh)

Karakýlova, M.S. Sýltanbek, M.J. (2020). «Bastaýysh mektepte oqýshylardyń tolerantty qarym-qatynasyn damytýdyń ádisnamalyq tuǵyrlary» [Methodological approaches to developing tolerant communication among primary school students]. . Vestnik KazNPÝ, №3 (65), 112–118-bb. Available at: <https://vestnik-pedagogic-sc.kaznpu.kz> (Accessed: 30 August 2025). (in Kazakh)

Karimova, G.H. (2022). Formirovaniye tolerantnoy kúltúry lichnosti uchashchikhsya v usloviyakh sotsiokúltúrnogo obrazovatel'nogo prostranstva [Formation of students' tolerant culture in the context of a sociocultural educational environment] ped. gyl. kand. diss. Qazan. Available at: <https://www.dissercat.com/content/formirovanie-tolerantnoi-kultury-lichnosti-uchashchikhsya-v-usloviyakh-sotsiokulturnogo-obrazovatel'nogo-prostranstva> (Accessed: 20 September 2025). (in Russian)

Kasimov, R.R. (2011). Pedagogicheskiy potentsial interaktivnykh form sotsialno-kúltúrnoi deyatelnosti v vospitanii etnokúltúrnoi tolerantnosti podrostkov [The pedagogical potential of interactive forms of socio-cultural activities in fostering ethnocultural tolerance among adolescents] ped. gyl. kand. diss. avtoreferaty. Qazan, 23b. Available at: <https://dspace.kpfu.ru/xmlui/handle/net/111477> (Accessed: 20 September 2025) (in Russian)

Konkol, M.M. (2020). Formirovanie meykúltúrnoi tolerantnosti y búdyúkh spetsialistov po svyaziam s obshchestvennostyú vo vneyúdnitornoй deyatelnosti [Formation of intercultural tolerance among future public relations specialists through extracurricular activities] ped. gyl. kand. diss. Máskey, 210b. Available at: <https://www.dissercat.com/content/formirovanie-mezhkulturnoi-tolerantnosti-u-budushchikh-spetsialistov-po-svyazyam-s-obshchestvennostyú> (Accessed: 20 September 2025). (in Russian)

Lazareva, E.S. (2019). Formirovanie etnicheskoy tolerantnosti stúdencheskoy molodejy v protsesse meykúltúrnogo obsheniya [Formation of ethnic tolerance among university students in the process of intercultural communication] ped. gyl. kand. dissertatsiyya. Nijniy Novgorod, 200 b. Available at: <https://dspace.kpfu.ru/xmlui/handle/net/111477> (Accessed: 10 September 2025 j.). (in Russian)

Lopýhova, I.Y. (2013). Aksiologo-pedagogicheskiy podkhod k vospitaniiú tolerantnosti stúdentov v výze [Axiological and pedagogical approach to fostering students' tolerance in higher education] ped. gyl. dokt. diss. avtoref. : 13.00.01 / Lopýhova Ilyia Viktorovna. Samara, 46 b. Available at: <https://example.org/autoref-aksiologo-pedagogicheskii-podkhod.pdf> (Accessed: 10 September 2025). (in Russian)

Rahmatýllaeva, F.I. (2013). Vospitanie tolerantnosti stúdentov v protsesse vneyúdnitornoй raboty [Fostering students' tolerance through extracurricular activities: based on the experience of universities in the Republic of Tajikistan] : na materialakh výzov Respúbliki Tadjikistan. ped. gyl. kand. dissertatsiyya. Dýshanbe, 164b. Available at: https://search.rsl.ru/ru/record/01005531787?utm_source=chatgpt.com (Accessed: 10 September 2025). (in Russian)

Salihova, A.B. (2022). Vzaimosvyez tolerantnosti k neopredelennosti s osobennostyami tsennostno smyslovoi sfery lichnosti [The relationship between tolerance for uncertainty and the characteristics of an individual's value-semantic sphere]: psiol. gyl. kand. dissertatsiyya: 19.00.01. Qazan, 185 b. Available at: <https://dspace.kpfu.ru/xmlui/handle/net/175530> (Accessed: 10 September 2025). (in Russian)

Seidina, M., Bekbaeva, J. Mahambetova, J. (2025). «Toleranttylyq – bolashaq pedagogterdiń syny oilaýyn qalyptastyryú tásili» [The methodology of developing critical thinking in future teachers through tolerance]. Journal of Educational Sciences, 82(1), 28–40-bb. DOI: 10.26577/JES20258213. (in Kazakh)

Skrebneva, N.R., Arýtyńian, I.A., (2021). «Formirovanie pedagogicheskoy tolerantnosti búdyúkh pedagogov» [Formation of pedagogical tolerance in future teachers]. *Vestnik Tverskoy gosýdarstvennoy yúniversiteta. Seriya «Pedagogika i psikhologiya», № 1(54), pp. 157-166. Available at: <https://eprints.tversu.ru/id/eprint/10505/1/%D0%9F%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%E2%84%961%2854%29%20%281%29-157-166.pdf> (Accessed: 10 September 2025). (in Russian)

Týnkina, K.A. (2015). Vospitanie tolerantnosti podrostkov v polikýltýrnoi srede obeobrazovatelnoi organizatsii [Fostering tolerance among adolescents in the multicultural environment of a general education institution] Kirov. Available at: <https://www.dissercat.com/content/vospitanie-tolerantnosti-podrostkov-v-polikulturnoi-srede-obshcheobrazovatelnoi-organizatsii> (Accessed: 10 September 2025). (in Russian)

Harabadjah, M.N. (2015). Soderjanie i strýktýra formirovaniya tolerantnosti býdyih sotsialnyh pedagogov» [Content and structure of developing tolerance in future social educators]. Sovremennye problemy pedagogicheskogo obrazovaniya, № 48–1, pp. 307–317. Available at: <https://science.cfuv.ru/wp-content/uploads/2015/10/pedvyp-48-p-1-2015.pdf> (Accessed: 10 September 2025). (in Russian)

Chekmareva, T.N. (2015). Psihologo-pedagogicheskie osnovaniya razvitiya tolerantnosti kak professionalno vajnogo kachestva lichnosti býdyego pedagoga v ýsloviyah sovremennogo rossiyskogo obrazovaniya [Psychological and pedagogical foundations for developing tolerance as a professionally significant personal quality of future teachers in the context of contemporary Russian education] Vestnik Kemerovskogo gosýdarstvennogo ýniversiteta, №4 (64), T.1, ss. 99–105 Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/psihologo-pedagogicheskie-osnovaniya-razvitiya-tolerantnosti-kak-professionalno-vazhnogo-kachestva-lichnosti-buduschego-pedagoga-v> (Accessed: 10 September 2025). (in Russian)

Assem, B., Aida, B., Shyryn, U., Samal, K. (2013). 'Formation of tolerance and humanistic worldview in students based on personality-oriented technology'. Procedia – Social and Behavioral Sciences, Vol. 89, pp. 525–529. DOI: 10.1016/j.sbspro.2013.08.606.

Büssing, A.G., Reich, H., Knauth, T. (2019). 'Values and Beliefs as Predictors of Pre-Service Teachers' Beliefs About Inclusive Education'. Support for Learning, Vol. 34, No. 4, pp. 445–463. DOI: 10.1111/1471-3802.12474.

Byhar, A., Pits, I., Prokop, I. (2020). 'Formation of Tolerance of Future Primary School Teachers'. In: Theory and Practice of Future Teacher's Training for Work in New Ukrainian School: Monograph, Ed. I. Prokopenko, I. Trubavina. – Prague: OKTAN PRINT s.r.o., pp. 387–393. ISBN 978-80-907570-6-6. DOI: 10.46489/TAPOFT.

Tican, C. (2020). 'Investigation of Pre-Service Teachers' Tolerance Tendencies and Democratic Tendencies'. International Education Studies, Vol. 13, No. 11, pp. 20–32. DOI: 10.5539/ies.v13n11p20.

Toker Gökçe, A. (2021). 'Core Values in Education From the Perspective of Future Teachers'. SAGE Open, Vol. 11, No. 2, pp. 1–13. DOI: 10.1177/21582440211014485.

Авторлар туралы мәліметтер:

Омарова Л.Т. – хат-хабар авторы, педагогика ғылымдарының магистрі, Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, «Педагогика, психология және бастауыш оқыту әдістемесі» білім беру бағдарламасының аға оқытушысы, Төле би 36 А, 120004, Қызылорда, Қазақстан.

Игенбаева Р.Т. – педагогика ғылымдарының кандидаты, Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, «Педагогика, психология және бастауыш оқыту әдістемесі» білім беру бағдарламасының доценті, Төле би 36 А, 120004, Қызылорда, Қазақстан.

Бекжанова Б.Ж. – (PhD), философия докторы, Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, «Педагогика, психология және бастауыш оқыту әдістемесі» білім беру бағдарламасының аға оқытушысы, Төле би 36 А, 120004, Қызылорда, Қазақстан.

Баймуханбетов Б. – PhD, дене тәрбиесі кафедрасының қауымдастырылған профессор м.а., Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Бекзат Саттарханов даңғылы, 29, 161203, Түркістан қаласы, Қазақстан Республикасы

Сведения об авторах:

Омарова Л.Т. – автор для корреспонденции, магистр педагогических наук, старший преподаватель образовательной программы «Педагогика, психология и методика начального обучения» Кызылординского университета имени Коркыт Ата, ул. Толе би, 36 А, 120004, Кызылорда, Казахстан.

Игенбаева Р.Т. – кандидат педагогических наук, доцент образовательной программы «Педагогика, психология и методика начального обучения» Кызылординского университета имени Коркыт Ата, ул. Толе би, 36 А, 120004, Кызылорда, Казахстан.

Бекжанова Б.Ж. – доктор философии (PhD), старший преподаватель образовательной программы «Педагогика, психология и методика начального обучения» Кызылординского университета имени Коркыт Ата, ул. Толе би, 36 А, 120004, Кызылорда, Казахстан.

Баймуханбетов Б. – PhD, и.о. ассоциированного профессора кафедры физического воспитания, Международный казахско-турецкий университет имени Ходжи Ахмеда Ясави, улица Бекзата Саттарханова, 29, 161203, г. Туркестан, Республика Казахстан.

Information about the authors:

Omarova L.T. – corresponding author, Master of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer, Educational Program "Pedagogy, Psychology and Primary Education Methods", Korkyt Ata Kyzylorda University, 36A Tole Bi Street, 120004, Kyzylorda, Kazakhstan.

Igenbayeva R.T. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD equivalent), Associate Professor, Educational Program "Pedagogy, Psychology and Primary Education Methods", Korkyt Ata Kyzylorda University, 36A Tole Bi Street, 120004, Kyzylorda, Kazakhstan.

Bekzhanova B.Zh. – Doctor of Philosophy (PhD), Senior Lecturer of the Educational Program "Pedagogy, Psychology and Primary Education Methods", Korkyt Ata Kyzylorda University, 36A Tole Bi Street, 120004, Kyzylorda, Kazakhstan.

Baimukhanbetov B. – Acting Associate Professor, Department of Physical Education, PhD, Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Bekzat Sattarhanov Street, 30, 161203, Turkestan, Republic of Kazakhstan